

ατόμων και τῶν κοινωνιῶν, ἔπειτα δὲ και συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπὶ ἀδαμαντίνων βάσεων ἰδρυμένη θὰ ἰσχύη ἐς αἰεὶ τοῦ ἀπὸ σκηνηῆς φιλοσόφου ἡ γνώμη·

Τρεῖς εἰσιν ἀρεταί, τὰς χρεῶν σ' ἀσκεῖν, τέκνον,
θεοὺς τε τιμᾶν τοὺς τε θρέψαντας γονεῖς
νόμους τε κοινούς Ἑλλάδος· καὶ ταῦτα δρῶν
κάλλιστον ἔξεις στέφανον εὐκλείας αἰεὶ.

Περὶ τοῦ διπτοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἔργον μαρτυροῦσι και τὰ σύμβολα τὰ περιστοιχίζοντα ἡμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ χώρῳ. Ὑπεράνω ἡ Ἀθηναῖα και ὁ μουσηγέτης θεός, τῆς ἐπιστήμης και τῆς τέχνης ὑπέριστα ἔφοροι ἐντὸς αὐτοῦ ὁ πυρφόρος υἱὸς τοῦ Ἰαπετοῦ, ἔμβλημα τῆς αἰωνίας ζητήσεως τῆς ἀληθείας· τῆς διηνεκοῦς και ἀκαταβλήτου ὁρμῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἐπίδοσιν και τὴν προόδον· τῆς ἡμερώσεως και διακοσμῆσεως τοῦ βίου· πρὸ αὐτοῦ μέγιστα τῆς φιλοσοφίας κανχήματα, ὁ Σωκράτης και ὁ Πλάτων, φρουροὶ τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν, αἵτινα ἐκεῖνοι ἐδίδαξαν πρῶτοι.

Μετ' ἐξαιρέτου χαρᾶς σὲ προσαγορεύω, ἀγαπητὴ συνάδελφε, εἰσερχόμενον σήμερον εἰς τὸν πάνσεπτον τοῦτον ναὸν τῆς Σοφίας.

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ

κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ

Κατὰ τὴν σιγμὴν ταύτην, κατὰ τὴν ὁποῖαν γίνομαι δεκτὸς εἰς τὴν σεμνὴν χορείαν τῶν ἐταίρων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηναίων, ἡ πρώτη μου σκέψις εἶναι νὰ ἐκφράσω θερμὰς εὐχαριστίας πρὸς τοὺς κ.κ. συναδέλφους, οἵτινες διὰ τῆς ψήφου των ἤνοιξαν εἰς ἐμὲ τὴν ὁδὸν εἰς τὸ τέμενος τοῦτο.

Ὅμολογῶ προσέτι πλείστας χάριτας εἰς ὑμᾶς, κύριε Πρόεδρε, διὰ τὰς εὐμένεις ὑπὲρ ἐμοῦ φράσεις σας.

Θερμοτάτας ὡσαύτως ἀπευθύνω εὐχαριστίας εἰς τὸν ἀγαπητὸν φίλον, τὸν διαπρεπῆ συνάδελφον και παλαιὸν συναθλητὴν κ. Βορέαν και διὰ τὴν πρότασιν, ἧς ἐγένετο εισηγητὴς πρὸς εἰσαγωγὴν μου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν,

καὶ διὰ τοὺς φιλοφρονεσιᾶτους λόγους, τοὺς ὁποίους ὑπὲρ ἐμοῦ εἶπε κατὰ τὴν σημερινὴν δεξίωσιν.

Παρακαλῶ δὲ αὐτὸν νὰ πιστεύσῃ, ὅτι μεγίστη εἶναι ἡ χαρὰ μου, διότι καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ θὰ δυνηθῶ νὰ συνεχίσω τὴν μετ' αὐτοῦ συνεργασίαν μου πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς σκοπῶν.

Καὶ εἶναι ἀληθῶς ὕψιστοι οἱ σκοποὶ τῆς Ἀκαδημίας καὶ ὡς ἐκ τούτου βαρεῖα ἡ εὐθύνη ἐκείνων, εἰς οὓς ἀπόκειται ἡ πλήρωσις αὐτῶν. Τὴν εὐθύνην δὲ ταύτην καθιστᾷ ἔτι βαρύτεραν ἡ ἰδιάζουσα θέσις τῆς Ἀκαδημίας, τῆς λειτουργούσης ἐν τῷ ἰοστεφάνῳ ἄστει, ἀπέναντι τῶν λοιπῶν ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου λειτουργούντων ἀδελφῶν ἰδρυμάτων.

Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν, ἂν καὶ νεωτάτη, ἐλαχίστων ἐνιαυτῶν βίον ἀριθμοῦσα, εἶναι ἐν τούτοις ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἡ ὄρχαιοτάτη τῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ κόσμου, ἡ μήτηρ πασῶν καὶ ἔχει καθῆκον νὰ συνεχίσῃ ἐνδοξον ἱστορίαν. Οἱ δὲ ἑταῖροι αὐτῆς μόνοι ἔχουσι τὴν ὑψίστην τιμὴν νὰ θεωρῶνται οἱ διάδοχοι καὶ συνεχισταὶ τοῦ ἔργου ἀνδρῶν ὑπερόχων, οἵτινες ἐπὶ αἰῶνας ἐκλείσαν τὴν πάλαι Ἀκαδήμειαν.

Ἐτέρα αἰτία, δι' ἣν τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀποβαίνει δυσχερέστατον, εἶναι, ὅτι καλεῖται αὕτη νὰ θεραπεύσῃ ἀνάγκας ἐπιστημονικὰς καὶ πρακτικὰς, ὧν ἡ πλήρωσις εἶναι παρ' ἡμῶν ἐπιτακτικωτέρα ἢ ἐν ἄλλαις χώραις.

Τὰς εὐθύνας δὲ ταύτας τοῦ ἀναλαμβάνοντος τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ καθιστᾷ ἔτι δυσχερεστέρας τὸ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἐπιτελεσθὲν ἔργον. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἂν καὶ βραχύτατον ἔχει βίον, ἂν καὶ ἐλείπουργησε μέχρι τοῦδε ὑπὸ συνθήκας οὐχὶ εὐμενεῖς καὶ μὲ γλίσχρα μέσα, ἐν τούτοις ἤρξατο ἤδη γράφουσα τὴν ἱστορίαν αὐτῆς. Περὶ τοῦ μέχρι τοῦδε ἔργου τῆς εὐγλωττιότατα μαρτυροῦσιν αἱ τρεῖς λογοδοσίαι τοῦ γενικοῦ γραμματέως αὐτῆς καὶ οἱ δημοσιευθέντες ἤδη τόμοι τῶν πρακτικῶν αὐτῆς. Ὡς εἰκὸς δέ, τὰ μέχρι τοῦδε ἐπιτευχθέντα πολλαπλασιάζουσι τὰς εὐθύνας ἐκάστου νέου Ἀκαδημαϊκοῦ, θέλοντος νὰ μὴ ὑστερήσῃ ἐν τῇ ἐξυπηρετήσῃ τῶν σκοπῶν τῆς Ἀκαδημίας.

Τὰς εὐθύνας ταύτας συναισθάνομαι καὶ ἐγὼ ζωηρότατα. Θεωρῶ

δ' αὐτὰς ἐπανξανομένας, ὅταν ἀναμετρῶ τὰς ἀπαιτήσεις, αἵτινες θὰ προβληθῶσιν εἰς ἐμὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ. Ὡς ἐκ τοῦ εἴδους δηλαδὴ τῶν ἐπιστημονικῶν μου ἐνασχολήσεων θὰ κληθῶ νὰ παράσχω συμβολὴν πρὸς καλλιέργειαν ἐπιστήμης σπουδαιότητας, τῆς Παιδαγωγικῆς. Προσέτι δὲ θὰ ζητηθῆ παρ' ἐμοῦ νὰ εἰσφέρω εἰς ἐπίλυσιν ζητημάτων, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται αὐτὸ τὸ μέλλον τοῦ Ἑθνους. Ἐννοῶ τὰ ζητήματα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀρθὴν τῶν Ἑλληνοπαίδων ἀγωγὴν καὶ παιδείαν.

Ἀναμφιβόλως δὲ Ἀκαδημία, ἣτις δὲν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν, ἀλλ' ἐκτείνεται ἐπὶ τὴν μελέτην πάντων τῶν ζητημάτων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ λαοῦ ἐν πάσαις ταῖς ἐκφάνσεσι τοῦ βίου αὐτοῦ, Ἀκαδημία, ἣτις μεταξὺ τῶν σκοπῶν τῆς ἀναγράφει «τὴν... καθοδήγησιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν εἰς τὰ σχετικὰ αὐτῶν ἔργα καὶ ἐν γένει τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου», δὲν δύναται νὰ παρίδῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων, οὗ δὲν ὑπάρχει ἄλλο σπουδαιότερον διὰ τὴν ἐθνικὴν προόδον.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΚΑΙ ΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΑΥΤΗΣ

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατὰ τὴν σημερινὴν πρώτην μου εἴσοδον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἀντὶ πάσης ἄλλης ἐπιστημονικῆς ἀνακοινώσεως ἐθεώρησα μᾶλλον ἐπίκαιρον νὰ διαλάβω «περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν συγχρόνων κατευθύνσεων αὐτῆς».

Τὸ θέμα εἶναι εὐρύτατον. Θὰ ἀπητοῦντο δὲ πλείονες τῆς μιᾶς διαλέξεις διὰ τὸν θέλοντα νὰ πραγματευθῆ αὐτὸ καὶ ἐν ταῖς κυρίαις του γραμμαῖς. Διὰ τοῦτο κατὰ τὰ ὀλίγα λεπτά, ἅτινα θὰ ἀφιερῶσω σήμερον ὑπὲρ αὐτοῦ, θὰ περιορισθῶ νὰ θίξω τινὰ μόνον ἐκ τῶν κυρίων αὐτοῦ σημείων.

Τὴν ὑψίστην σημασίαν τῆς Παιδαγωγικῆς ἀνομολογοῦσιν ἅπαντες οἱ μεγάλοι τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων ἐρευνηταί, οἱ ἐξετάζοντες τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς τάσεις τῆς κοινωνίας καὶ ἀναζητοῦντες τὰ μέσα τῆς κοινωνικῆς προόδου.

Ἀληθῶς δέ, διαγράφουσα αὕτη τοὺς τρόπους τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς τῶν

παίδων, ὑποδεικνύουσα ὁδούς ἀσφαλεῖς, δι' ὧν εἶναι ἐφικτὴ ἡ σωματικὴ καὶ ἡ ψυχικὴ ὑγεία αὐτῶν, ἢ πλήρης ἀνάπτυξις καὶ ὀρθὴ χρησιμοποίησις τῶν δυνάμεων αὐτῶν, παρίσταται τείνουσα εἰς ἀπώτατον σκοπόν, οὗ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄλλος ὑψηλότερος καὶ ὠφελιμώτερος. Συμβάλλεται δηλαδή εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἐπιστήμη οὐ μόνον πρὸς βελτίωσιν καὶ προαγωγὴν τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐξευγενισμόν καὶ πρόοδον τῆς ὅλης κοινωνίας.

Ἐνάλογος δὲ πρὸς τὴν σημασίαν τῆς ἐπιστήμης ταύτης εἶναι ἡ ἕκτασις αὐτῆς, ἣν ἰδίᾳ προσέλαβε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Ὀλίγα ἐπιστήμια δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὴν σύγχρονον Παιδαγωγικὴν κατὰ τὴν εὐρύτητα τοῦ περιεχομένου καὶ τὴν πληθὺν τῶν προβλημάτων. Κυριῶς εἰπεῖν, αὕτη ἀπαρτίζεται ἐκ συμπλέγματος ὅλου μερικωτέρων ἐπιστημῶν. Ὀφείλεται δ' εἰς ποικίλα αἷτια ἢ θανμασία αὐτῆς ἄνθησις.

1. Ἐν πρώτοις σπουδαιότητα ὤθησιν πρὸς τοῦτο παρέσχον αἱ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διαμορφωθείσαι θετικαὶ μέθοδοι ἐρεῦνης τῶν προβλημάτων τῆς, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἐκ τῶν Φυσικῶν καὶ τῶν Ψυχολογικῶν ἐπιστημῶν εἰσαγωγὴ τῆς πειραματικῆς μεθόδου καὶ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ἔρευναν. Διὰ τοῦ πειράματος ἐτέθη ἐκποδὸν ὁ δογματικὸς τρόπος τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ζητημάτων, ὅστις ἐκράτει ἐν τῇ παλαιότερᾳ παιδαγωγικῇ καὶ κατέστη δυνατὴ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ ἀκριβεσιότης τῶν ζητημάτων ἔρευνα, συνεργασία πληθύος ἐρευνητῶν, πλουσία πορισμάτων συναγωγὴ καὶ τελεία αὐτῶν ἀντικειμενικότης. Διὰ τοῦ πειράματος ἤχθησαν καὶ καθ' ἑκάστην ἄγονται εἰς φῶς νέα προβλήματα, πλουτίζοντα τὴν παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην. Καθόλου δέ, τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἐκτείνεται διὰ τοῦ πειράματος ἡ νεωτέρα παιδαγωγικὴ, θεωρεῖται ὡς ἀσφαλῶς καὶ μονίμως κατακτηθέν. Ὅπόσῃν ἕκτασιν προσέλαβεν ἡ πειραματικὴ μέθοδος ἐν τῇ παιδαγωγικῇ ἐρεῦνῃ, καταδεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι σήμερον εἰς τὴν ὅλην παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην ἐδόθη ὀνομασία, ἀπὸ τῆς μεθόδου ταύτης ληφθεῖσα. Ἡ ἐπιστημονικὴ παιδαγωγικὴ καλεῖται πειραματικὴ παιδαγωγικὴ.

2. Ἐτερον αἷτιον, ὅπερ οὐ μόνον συνετέλεσεν εἰς τὴν σημερινὴν τερασίαν ἐξέλιξιν τῆς Παιδαγωγικῆς, ἀλλὰ καὶ προσέδωκεν εἰς αὐτὴν ἰδιάζουσαν

κατεύθυνσιν, εἶναι, ὅτι αὐτὴ ἔθετο ὡς κέντρον τῶν ἐρευνῶν τῆς τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀγωγῆς, τὸν παῖδα.

Ἡ παλαιότερα παιδαγωγικὴ, ἐνῶ περὶ ποικίλης φύσεως προβλήματα ἠσχολεῖτο ἐπὶ αἰῶνας, μόνον τὸν παῖδα δὲν διανοήθη νὰ ἐρευνήσῃ. Ἐσχάτως μόλις ἐστράφη περὶ τὴν ἔρευναν αὐτοῦ. Ὡσεὶ θέλουσα ὁμως νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν ἀπολεσθέντα χρόνον, ἐπεδόθη μετὰ μεγίστης ζέσεως εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ παιδὸς καὶ ἐργάζεται πρὸς τοῦτο σήμερον δι' ὅλων αὐτῆς τῶν δυνάμεων. Ἡ ὅλη παιδαγωγικὴ κίνησις τῶν τελευταίων χρόνων ἔχει ὡς κέντρον τὴν ἔρευναν τοῦ παιδὸς ἀπὸ πασῶν τῶν ἀπόψεων καὶ ἰδίᾳ τὴν σπουδὴν τῆς σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ καταστάσεως, τῶν βαθμίδων, ἃς διατρέχει ἢ ἐξέλιξις αὐτοῦ, τῶν ἀτομικῶν του προδιαθέσεων, τῶν ὄρων, ὑφ' οὓς ἐν τῇ ἐργασίᾳ διατελεῖ.

Μετὰ πόσης ζωηρότητος ἐρευνῶνται σήμερον τὰ ζητήματα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν παῖδα, ἀποδεικνύει τὸ ὅτι ὁ 20^{ος} αἰὼν ὀνομάζεται αἰὼν τοῦ παιδός. Καὶ ἰδιαίτερα δὲ ἐπιστήμη ἐν τοῖς κόλποις τῆς Παιδαγωγικῆς διεμορφώθη, ἡ Παιδολογία, ἀποσκοποῦσα τὴν ἔρευναν τοῦ παιδὸς ἀπὸ πασῶν τῶν ἀπόψεων, ἡμῖς προσέλαβεν ἤδη τοσαύτην ἔκτασιν, ὥστε περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ κύκλον ὅλων εἰδικωτέρων ἐπιστημῶν, τ. ἔ. Σωματολογίαν τοῦ παιδός, Ψυχολογίαν τοῦ παιδός, Ὑγιεινὴν τοῦ παιδός, Παθολογίαν καὶ Ψυχοπαθολογίαν τοῦ παιδός, Ψυχολογίαν τῶν παρὰ τοῖς παισὶν ἀτομικῶν διαφορῶν.

Καὶ ὡς ἔμβλημα δὲ ἔχει προβάλλει ἡ νεωτέρα Παιδαγωγικὴ νὰ ἐπιζητῇ τὴν λύσιν ὅλων αὐτῆς τῶν προβλημάτων ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὰ πορίσματα περὶ τῆς φύσεως τοῦ παιδός. Ὡς εἰκὸς δέ, ἡ ἄποψις αὐτὴ διήνοιξε νέους ὀρίζοντας εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν καὶ ἔτρεψεν αὐτὴν ἐπὶ νέας, ἀγνώστους τέως, κατευθύνσεις. Διὰ τῶν νέων τούτων ἀπόψεων ἡ παλαιότερα Παιδαγωγικὴ ἐσαλεύθη ἐν ταῖς βάσεσιν αὐτῆς· τὰ παλαιότερα παιδαγωγικὰ συστήματα θεωροῦνται σήμερον ὡς μὴ στοιχοῦντα πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης καὶ αἱ τέως ἰσχύουσαι ἀρχαὶ περὶ ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας ἀπορρίπτονται ὡς πλημμελεῖς.

3. Ἐτερον αἷτιον, ὅπερ ἤσκησε σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν

καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς νεωτέρας Παιδαγωγικῆς, εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν τῶν παιδῶν, ἰδίᾳ τῶν ψυχικῶν, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν προσέλαβε μεγίστην ἔντασιν. Ἡ δὲ νέα ἐπιστήμη, ἥτις ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων ἀνέκυψεν, ἡ Ψυχολογία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν, ἤλθεν εἰς στενοτάτην σχέσιν πρὸς τὴν Παιδαγωγικήν. Καὶ αἱ ἔρευναι, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ψυχικὰς ἰδιορρυθμίας τῶν παιδῶν, τῶν τε κανονικῶν καὶ τῶν παθολογικῶν, διενεργοῦνται σήμερον ἐν εὐρείᾳ κλίμακι ὑπὸ ψυχολόγων, ψυχιάτρων καὶ παιδαγωγικῶν, τὰ πορίσματα δ' αὐτῶν, ἅτινα ἤρξαντο ἤδη χρησιμοποιούμενα πρὸς ρύθμισιν ποικίλων ἄλλων σκοπῶν, χρησιμοποιοῦνται ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι καὶ πρὸς ρύθμισιν τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδῶν.

Ταῦτα ἐγένοντο αἰτία, ὥστε νὰ ὑποστῶσι πλήρη ἀναθεώρησιν ποικίλα ζητήματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν σχολείων καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς τελουμένην ἐργασίαν.

4. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων λόγων, οἵτινες, ὡς εἶπον, παρέσχον ἰσχυροτάτην ὄθησιν πρὸς ἐξέλιξιν τῆς σημερινῆς Παιδαγωγικῆς καὶ διήνοιξαν εἰς αὐτὴν νέας κατευθύνσεις, καὶ λόγοι κοινωνικοὶ ἔσχον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης.

Ὡς διδάσκει ἡ ἱστορία τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος, συχνάκις ἐπεζητήθη ἡ ἄρσις τῶν συμφορῶν λαοῦ τινος διὰ βελτιώσεως τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων αὐτοῦ. Κυρίως δὲ παρατηρεῖται προσφυγὴ εἰς τὸ μέσον τοῦτο, δσάκις ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ ἔχει φθάσει εἰς σημεῖον ἀπελπιστικόν. Τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο καὶ μετὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον. Αἱ τεράστιαι καταστροφαί, ἃς οὗτος ἐπῆνεγκεν, ἡ ἀπώλεια δυνάμεων πνευματικῶν, ὑλικῶν, οἰκονομικῶν, ἀνθρωπίνων καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς ἀναπληρώσεως αὐτῶν διὰ τῆς συνήθους ἐργασίας τῶν ἀτόμων, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ἐκζητήσεως νέων τρόπων ἀγωγῆς, δι' ὧν θὰ ἀπέβαινε δυνατὴ ἡ σκοπιμωτέρα χρησιμοποίησις τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων.

Διαρκοῦντος ἔτι τοῦ πολέμου, ἤχησεν ἡ κραυγὴ, ὅτι ἐκάστην θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρέπει νὰ κατέχῃ ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος. Ἐθεωρήθη, ὅτι μόνον οὕτω θὰ καθίστατο δυνατὸν νὰ μὴ παρορᾶται οὐδεμίᾳ ἀτομικῇ δύναμις, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιῆται ἕκαστον πρόσωπον ἐν ἐκείνῳ τῷ σημείῳ

τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναπτύξη τὴν ὑψίστην αὐτοῦ ἔντασιν.

Παραλλήλως δὲ ἠγγέρθη ἔντονος ἡ ἀπαίτησις: Νὰ ἀφεθῆ ὁ δρόμος τελείως ἐλεύθερος εἰς τοὺς ἰκανούς. Καὶ αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν αὐτῶν αἰτίων. Αἱ μεγάλαι τοῦ πολέμου καταστροφαὶ κατέστησαν ἐπιβαλλόμενον νὰ στραφῆ ἡ κοινὴ προσοχὴ πρὸς ἀναζήτησιν τῶν ἰσχυρῶν, τῶν ἐπιλέκτων, οἵτινες θὰ ἠδύνατο δι' ἐργασίας ἀνωτέρου ποιοῦ νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς τεραστίαις ἀπαιτήσεις τοῦ παρόντος. Καὶ ἐκρίθη ἀπαραίτητον νὰ ἀναζητῶνται οὗτοι, προπαρασκευάζονται προσηκόντως καὶ τάσσονται ἐπὶ κεφαλῆς πάσης κοινωνικῆς κινήσεως.

Πλὴν τῶν ὑλικῶν ὅμως καταστροφῶν ὁ πόλεμος οὗτος ἐγένετο αἴτιος καὶ μεγάλων κοινωνικῶν ζυμώσεων καὶ ἐπαναστάσεων. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπῆλθεν ἀνατροπὴ ἰδεωδῶν καὶ ἀξιῶν. Μετεβλήθησαν αἱ τέως ἄρχουσαι ἀντιλήψεις περὶ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων ἀτόμων καὶ τάξεων καὶ περὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς ἐργατικῆς τοῦ ἀτόμου ἀποστολῆς. Ἐπολεμήθη ἡ κοινωνικὴ ἀπιστία τῶν ἀτόμων καὶ ἡ προτέρα ἀποκλειστικότης τῶν τάξεων καὶ ἐπεζητήθη κατάργησις πάντων ἐκεῖνων τῶν φραγμῶν, οἵτινες ἐχώριζον τὰ ἄτομα, ἀνέκοπτον τὴν ἐλευθέραν αὐτῶν ἐξέλιξιν καὶ ἐνέργειαν καὶ ἐδημιούργουν περιορισμοὺς ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς κοινωνικῆς μηχανῆς. Καὶ ἐκράτησαν νέαι ἀρχαὶ περὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἀτόμων εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν καὶ τῆς θέσεως, ἣν πρέπει ἕκαστος νὰ καταλαμβάνῃ ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐργασίᾳ.

Τοιαῦται ἀνάγκαι, αἵτινες διὰ τοῦ πολέμου ἀνέκυψαν, καὶ τοιαῦται καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ἀντιλήψεις, αἵτινες ἐκυριάρχησαν, ἤσκησαν ἄμεσον ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τὴν Παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην. Καὶ δὲν θὰ ἀπορήσῃ τις περὶ τούτου, ἂν ἀναλογισθῆ, ὅτι μεταβολαὶ τῶν κοινωνικῶν ὄρων καὶ ἀντιλήψεων, μεταβολαί, συντελούμεναι ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, ἀσκοῦσιν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τὸ περιεχόμενον ὠρισμένων ἐπιστημῶν. Μία δὲ τῶν ἐπιστημῶν, τῶν ὑφισταμένων ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν τῶν πολιτιστικῶν δυνάμεων, εἶναι καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ, ἣτις ὅμως ἀφ' ἐτέρου, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἔχει τὴν δύναμιν καὶ ὀφείλει νὰ ἀντιδρᾷ κατὰ ἀνατρεπτικῶν κοινωνικῶν τάσεων.

Μετὰ τὴν βραχυτάτην ταύτην ἀνασκόπησιν τῶν σπουδαιοτάτων αἰτίων, εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται ἡ ἐξέλιξις τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς, ἃς ἐξετάσωμεν ἐγγύτερόν τινας τῶν κατευθύνσεων αὐτῆς.

1. Ἐν πρώτοις οἱ προβαλλόμενοι εἰς τὴν ἀγωγὴν σκοποὶ ὑπέστησαν τροποποιήσεις τοιαύτας, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς σήμερον ἀρχούσας κοινωνικὰς τάσεις καὶ νὰ προπαρασκευάζωσι τοὺς παῖδας σκοπιμώτατα διὰ τὸν σημερινὸν βίον.

Ἀληθὲς εἶναι, ὅτι οἱ σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων δὲν πρέπει νὰ ἐξαριτῶνται ἀπὸ τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκάστοτε ἀρχουσῶν ἰδεῶν, διότι τότε θὰ ἔπρεπε νὰ μεταβάλλωσι διαρκῶς μορφήν. Ἡ ἀγωγὴ πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ σκοποὺς ἀπολύτου ἀξίας, ἀπόλυτον ἰσχὺν καὶ διαρκὲς κῦρος ἔχοντας, τοὺς ὁποίους οὐδεμίᾳ κοινωνικῇ τάσει νὰ δύναται νὰ ἀνατρέπη. Καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ δ' ὀφείλει νὰ ἐπιζητῇ ἀσφαλεστέρας βάσεις, ἢ τὸ κοινωνικὸν ἔθος, ἐφ' ὧν νὰ στηρίξῃ τοιοῦτους σκοπούς. Ἐν τούτοις εἶναι δυνατὸν, χωρὶς νὰ ἀναιρῶνται ἢ κλονίζονται αἱ βάσεις αὗται, νὰ συμπληρῶνται οἱ σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς οὕτως, ὥστε νὰ θεραπεύωσι καὶ τὰς ἐκάστοτε ἀρχούσας κοινωνικὰς ροπὰς.

Ἐκ τῶν προβαλλομένων δὲ σήμερον εἰς τὴν ἀγωγὴν ἀπαιτήσεων ἐξαίρω τὰς ἑξῆς :

Ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνίᾳ τῆς ἐλευθέρου ἐνεργείας καὶ διαπάλης, τῆς ἀγνοοῦσης σταθερὰ ὄρια, χωρίζοντα τὰ ἄτομα εἰς κοινωνικὰς τάξεις, τῆς ἀπορριπτύσεως πάντας ἐκείνους τοὺς φραγμούς, οἵτινες ἐν προτέροις χρόνοις καθίστων στενόν, ἀλλ' ἀσφαλῆ τὸν δρόμον τοῦ βίου, προβάλλονται ἐντονώτερον ἢ ἄλλοτε εἰς τὴν ἀγωγὴν ὡς ὑψίσται ἀπαιτήσεις, διαμόρφωσις ἀνθρώπων, ἐχόντων σιδηρᾶν ὑγίαν καὶ ρώμην σωματικὴν, χαλυβδίνην βούλησιν, αὐτοτέλειαν ἐν διανοήσει καὶ δράσει, νοῦν ἐνεργὸν καὶ ἐπιχειρηματικόν.

Ἀναγράφει προσέτι ἡ σύγχρονος παιδαγωγικὴ ὡς μίαν τῶν ὑψίστων ὑποχρεώσεων τοῦ σχολείου νὰ διαγιγνώσκῃ τὴν φύσιν ἐκάστου τῶν εἰς αὐτὸ προσερχομένων παιδῶν, τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, τὰς ἰδιορρηθμίας ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ψυχικῶν αὐτοῦ δεξιότητων, τὰς ἐν αὐτῷ

ἐγκρυσπτομένας ἀγαθὰς καὶ πονηρὰς κλίσεις καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν καταλλήλων μέτρων τὸ μὲν νὰ καταπολεμηῇ ἐγκαίρως τὰς πονηρὰς κλίσεις ἐκάστου, τὸ δὲ νὰ καλλιερῇ τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ προδιαθέσεις. Ἐν συναφείᾳ δὲ προβάλλεται εἰς τὴν ἀγωγὴν ὡς θεμελιώδης ἀπαιτήσις νὰ προσαρμόζη πλήρως τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ παιδὸς κατάστασιν, ἀφορμωμένη πάντοτε ἀπὸ τῶν ἀνθορμητῶν ἐκδηλώσεων αὐτοῦ, τῶν ἐκάστοτε παρ' αὐτῷ κυριαρχούντων διαφερόντων καὶ ἐπιτρέπουσα ἐλευθέραν ἐκδηλώσιν εἰς τὰς ἐν αὐτῷ ἐγκρυσπτομένας δημιουργικὰς δυνάμεις.

Προβάλλεται περαιτέρω ἐπιτακτικωτέρα ἢ πρὶν ἢ ἀπαιτήσις, ὅπως ἤδη ἀπὸ τοῦ σχολείου λαμβάνηται φροντίς πρὸς ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν τοῦ παιδὸς καὶ ἐνίσχυσιν αὐτοῦ ἄμεσον διὰ τὸν βιοτικὸν ἀγῶνα καὶ κοινωνικὴν αὐτοῦ ἀγωγὴν, ἱκανὴν νὰ τὸν διαφωτίσῃ περὶ τῶν μελλόντων αὐτοῦ ἐν τῇ κοινωνικῇ παλαιστρᾷ καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων.

2. Μετεβλήθησαν προσέτι αἱ ἀντιλήψεις περὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν σχολείων καὶ δὴ τοῦ ἀριθμοῦ, τοῦ εἶδους, τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας αὐτῶν. Ὡς κεντρικὴ δὲ ἰδέα ἰσχύει σήμερον: Ἄφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἀποτελῶσιν ἅπαντα τὰ παιδαγωγοῦντα σχολεῖα ἐνιαῖον ὀργανισμόν, διεπόμενον ὑπὸ κοινῶν γενικῶν σκοπῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ εὐρίσκη ἐν αὐτοῖς πᾶσα ἰδιοφυΐα ἀνάλογον θεραπείαν. Ἄλλαις λέξεσιν, ἐπιζητεῖται ὀργάνωσις αὐτῶν κατὰ τρόπον, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τοὺς βαθμοὺς τῆς νοημοσύνης καὶ τὰς λοιπὰς ἰδιορρυθμίας τῶν παίδων.

Τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀπόρροια εἶναι αἱ ἀπαιτήσεις περὶ λειτουργίας δημοτικοῦ σχολείου μὲ πολλὰ ἔτη φοιτήσεως, ἀσφαλιζόντος ὕψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ καὶ μὲ πρόγραμμα εὐκαμπτον, δυνάμενον εὐχερῶς νὰ προσαρμόζηται πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν παίδων καὶ πρὸς ἄλλας συνθήκας. Ὡσαύτως ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς προέρχεται ἡ λειτουργία συστήματος ἀνωτέρων σχολείων, ὧν τὰ εἶδη εἶναι πλείονα καὶ ἡ ὀργάνωσις πολυσχιδεστέρα τῆς νῦν κρατούσης, ἢ παράλληλος πρὸς τὰ σχολεῖα τῶν κανονικῶν παίδων λειτουργία σχολείων ποικίλης φύσεως χάριν τῶν δεικνυόντων νοητικὰς ἀποκλίσεις ἀπὸ τοῦ κανονικοῦ καὶ δὴ σχολείων χάριν τῶν νοητικῶς ὑπολειπομένων, ὡς καὶ σχολείων ἀνωτέρας παιδεύσεως μὲ

βραχύτερον τοῦ συνήθους χρόνου φοιτήσεως χάριν τῶν νοητικῶς ὑπερεχόντων, ἢ εἰσαγωγή προαιρετικῶν μαθημάτων χάριν ὠρισμένων παιδῶν, ἢ ἀπαλλαγὴ ἄλλων παιδῶν ἀπὸ ὠρισμένων μαθημάτων, ἢ εὐχερῆς μεταβάσις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς τύπου σχολείου εἰς ἄλλον μαθητῶν, ὧν ἤθελε καταστῆ ἕκδηλος ἰδιορρυθμία τις ψυχικὴ κ.τ.τ.

3. Παράλλῃως δὲ πρὸς τὰ νέα συστήματα ὀργανώσεως τῶν σχολείων καταβάλλονται τεράστια προσπάθειαι πρὸς ἐξεύρεσιν τρόπων ὀρθῆς ἐπιλογῆς τῶν καταλλήλων διὰ τὰ διάφορα σχολεῖα παιδῶν. Πρὸς τοῦτο θεωροῦνται ἤκιστα κατάλληλοι αἱ συνήθειαι ἐξετάσεις καὶ τὰ λοιπὰ κριτήρια, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται σήμερον πρὸς προαγωγὴν τῶν μαθητῶν καὶ κατάταξιν αὐτῶν εἰς τὰ διάφορα σχολεῖα. Καὶ ἀντὶ τούτων συνιστᾶται ἡ ἐφαρμογὴ μεθόδων ψυχολογικῶν, δι' ὧν δύναται νὰ ἀναγνωρίζηται εὐχερῶς καὶ ἀλανθῆστως τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῶν γνώσεων, ὁ βαθμὸς τῆς νοημοσύνης καὶ αἱ λοιπαὶ ψυχικαὶ ἰδιορρυθμίαι τῶν παιδῶν. Πρὸς διαμόρφωσιν δὲ τοιούτων μεθόδων ἐργάζονται σήμερον ἀόκνως ἡ Ψυχολογία καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ.

4. Καὶ ἡ ὅλη δ' ἐν τῷ σχολείῳ ἐργασία μαθητῶν καὶ διδασκάλων θεωρεῖται σήμερον ἔχουσα ἀνάγκην ἀναθεωρήσεως. Καὶ δὴ ἀπαιτεῖται πλήρης ἀντικατάστασις τοῦ παλαιοῦ σχολείου τῆς παιητικῆς μαθήσεως διὰ σχολείου νέου τύπου, στηριζομένου ἐπὶ ὅλως νέων βάσεων, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτονομίας τῶν μαθητῶν, τῆς ἐλευθερίας ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν, τῆς πλήρους χρησιμοποίησεως τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων αὐτῶν. Ἡ ἐφαρμογὴ δ' ἐν τῇ πράξει τῶν νέων ἀρχῶν, προβάλλει πληθὺν μερικωτέρων ἀπαιτήσεων, ὧν ἕνεκα μεταβάλλει ὅψιν ὁ ὅλος σχολικὸς βίος.

Ἐν πρώτοις ἡ ἀπαίτησις, ὅπως ἡ ἀγωγή καὶ ἡ διδασκαλία προορμίζονται πρὸς τὴν σωματικὴν καὶ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν ἐκάστου παιδός, κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ σχολεῖα μεθόδων ἐπιστημονικῶν πρὸς ἀκριβῆ διάγνωσιν τῆς καταστάσεως τῶν μαθητῶν, ἐξ ὧν ἀναφέρω τὴν ἀνθρωπομετρίαν, τὴν ψυχομετρίαν, τὴν ψυχολογικὴν παρατήρησιν, τὴν τήρησιν δελτίων ἀτομικότητος, τὴν παρακολούθησιν τῆς προσχολικῆς ζωῆς τοῦ παιδὸς καὶ τῶν κληρονομικῶν συνθηκῶν τῆς οἰκογενείας του.

Ἐπέρχεται προσέτι ἀνατροπή τῶν τέως ἰσχυρότων ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν. Καὶ δὴ μεταβάλλονται οἱ σκοποὶ καὶ τὰ προγράμματα τῆς διδασκαλίας. Ἀπόρροια τῶν νέων ἰδεῶν εἶναι ἐν μὲν ταῖς κατωτέροις τάξεσιν ἡ τάσις πρὸς κατάργησιν τῶν ἰδιαίτερον μαθημάτων καὶ ἀντικατάστασιν αὐτῶν διὰ τῆς καλουμένης ἐνιαίας διδασκαλίας καὶ ἡ ἐν εὐρεία κλίμακι χρῆσις τῆς μετ' αὐτῆς ἐν στενῷ συνδέσμῳ εὐρισκομένης ἐπ' εὐκαιρίᾳ διδασκαλίας, ἐν δὲ ταῖς ἀνωτέροις ἢ εἰσαγωγὴ νέων ὑποχρεωτικῶν μαθημάτων παρὰ τὰ ὑπάρχοντα, ὁ περιορισμὸς ἄλλων, ὁ θεσμὸς τῶν προαιρετικῶν μαθημάτων. Ἐν στενῇ δὲ παραλληλίᾳ πρὸς τὰς ὁμαδικὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἀπὸ κοινῆς διδασκαλίαν αὐτῶν προβάλλεται σήμερον ἐπιτακτικὴ ἢ ἀπαίτησις τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ σχολεῖον καὶ συστηματικῆς ὀργανώσεως ἀτομικῶν ἐργασιῶν τῶν παιδῶν, δι' ὧν παρέχονται εἰς ἕκαστον μαθητὴν αἱ εὐκαιρίαι καὶ τὰ μέσα ὅπως ἀσχολῆται κατ' ἰδίαν καὶ ὅλως ἀδέσμευτος περὶ θέματα τῆς ἰδίας του ἐκλογῆς.

Περαιτέρω ἀπορρίπτονται αἱ τέως ἄρχουσαι μέθοδοι διδασκαλίας καὶ ὡς ἐκ τούτου μεταβάλλεται ἡ ὅλη στάσις διδασκάλου καὶ μαθητῶν κατὰ τὴν πρόσκτησιν τῶν γνώσεων. Θεμελιώδης βᾶσις τῶν νέων προτεινομένων μεθόδων εἶναι ἡ τελεία τοῦ μαθητοῦ αὐτενέργεια, ἡ πλήρης αὐτοῦ αὐτοβουλία καὶ ἐλευθερία κατὰ τὴν πρόσκτησιν τῶν γνώσεων καὶ τὴν βαθυτέραν αὐτῶν ἐπεξεργασίαν καὶ ἐφαρμογὴν, ἡ πλήρης καὶ ἀδέσμευτος χρησιμοποίησις τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων αὐτῶν. Ἐλέγχεται προσέτι ὡς ἀνεπαρκῆς ἡ διδασκαλία, ἣτις ἀρκεῖται εἰς τὴν διὰ τῆς παρατηρήσεως, διηγήσεως, ἀναλύσεως καὶ λοιπῆς διανοητικῆς ἐνεργείας πρόσκτησιν τῶν γνώσεων, χωρὶς νὰ συμμετέχωσι πρὸς γένεσιν αὐτῶν καὶ αἱ αἰσθήσεις ἀφῆς καὶ μυῶν. Καὶ προβάλλεται ἡ ἀπαίτησις, ὅπως περιορισθῇ ἡ νῦν ὑφισταμένη κυριαρχία τῶν μεθόδων, τῶν ἔχουσῶν ὡς ὄργανα τὸ οὖς καὶ τὸ στόμα, ἐπ' ὠφελείᾳ νέων μεθόδων, αἵτινες χρησιμοποιοῦσι κατ' ἐξοχὴν τὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὴν χεῖρα, οὐ μόνον τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ τῶν μαθητῶν. Ἄλλαις λέξεσι, ζητεῖται μάθησις διὰ τῆς δράσεως, περιορισμὸς τῶν λόγων καὶ εἰσαγωγὴ διδασκαλίας, ἣτις θέτει εἰς ἐνέργειαν πάσας τὰς αἰσθήσεις τῶν παιδῶν καὶ ἰδίᾳ τὴν ὄρασιν καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀφῆς καὶ μυῶν, ἣτις συνδέει τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων

καὶ γεγονότων πρὸς τὴν κατασκευὴν, ἐξεικόνισιν, ἀναπαράστασιν αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἡ τέως παραμελουμένη χεὶρ καθίσταται ἰσότιμος πρὸς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὸ οὖς ἐν τῇ νέᾳ διδασκαλίᾳ, ἀπὸ κοινοῦ συνεργαζομένη μετ' αὐτῶν πρὸς οἰκοδομίαν τοῦ περιεχομένου τῆς συνειδήσεως.

Οὐ μόνον δὲ ἡ διδασκαλία, ἀλλὰ καὶ ὁ λοιπὸς σχολικὸς βίος μεταβάλλει ἐξ ὀλοκλήρου μορφὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων ἀρχῶν, εἰσαγομένων νέων συστημάτων παιδονομίας καὶ διοικήσεως τοῦ σχολείου. Τῶν ἀρχῶν τούτων ἀπότοκα εἶναι τὰ προτεινόμενα συστήματα ὀργανώσεως ἐκάστου σχολείου καὶ ἐκάστης τάξεως εἰς συνεργαζομένην κοινότητα, προπαρασκευάζουσιν τὸν παῖδα διὰ τὴν μεγάλην κοινότητα, ἧς ἀνδρούμενος θὰ μετέσχη (τὴν κοινωνίαν) καὶ ἀπομιμουμένην τὸν βίον τῆς καλῶς λειτουργούσης κοινότητος, ἐν ἧ ὄντος γεννᾶται καὶ ἀρχικῶς ἀυξάνεται (τῆς οἰκογενείας). Ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν στηρίζεται καὶ ὁ θεσμὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ σχολείου.

Ἡ οὕτω δὲ τροποποιουμένη σχολικὴ ἐργασία συνεπάγεται μεταβολὴν τῶν ἀντιλήψεων περὶ τῶν διδακτηρίων καὶ τῆς διαρρυθμίσεως αὐτῶν. Καὶ προβάλλονται νέαι ἀρχαὶ ὡς πρὸς τὰς αἰθούσας διδασκαλίας, τὴν ἐν αὐταῖς θέσιν διδασκάλου καὶ μαθητῶν καὶ τὰ ἐν αὐταῖς θρανία, ὄργανα, σκεύη. Παρὰ τὰς αἰθούσας δὲ ταύτας ἀπαιτεῖται ἤδη ἢ ἐν ἐκάστῳ διδακτηρίῳ ὑπαρξίς ποικίλων παρηρητημένων, δι' ὧν καὶ μόνον ἀποβαίνει δυνατὴ ἢ διεξαγωγὴ τοῦ νέου σχολικοῦ βίου.

Τέλος δὲ προβάλλονται νέαι ἀρχαὶ πρὸς ρυθμίσειν τῶν ζητημάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν διδασκάλων τῶν διαφόρων κατηγοριῶν, ἐπιστημονικὴν καὶ παιδαγωγικὴν, τὴν διεύθυνσιν τῶν σχολείων, τὴν ἐποπτείαν αὐτῶν καὶ τὴν καθόλου διοίκησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἄλλ' ὡς εἶπον, ἡ Παιδαγωγικὴ ἐν τῇ ρυθμίσει τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς ὀφείλει οὐ μόνον νὰ παρακολουθῇ τὰς ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ συντελουμένας μεταβολὰς καὶ προσαρμόζεται πρὸς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντιστρατεύηται πρὸς αὐτάς, ἐνισχύουσα παραδεδομένας αἰδίους ἀρχάς, ὁσάκις κοινωνικὰ ἀτυχήματα καὶ καταστροφαὶ συντελέσωσιν εἰς ἐπικράτησιν ἰδεῶν καταστρε-

πικῶν. Ἄλλαις λέξεσιν, ὀφείλει ἡ Παιδαγωγικὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ δέχεται παρορμήσεις ἀπὸ τῆς κοινωνίας διὰ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὴν τοιαύτας, ἐπιδρωσα ἐπὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἀρχούσας καταστάσεις καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ρυθμίζουσα καὶ μεταβάλλουσα αὐτάς.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ παῖς, ὁ παιδαγωγούμενος κατὰ τοιοῦτον τρόπον, θὰ εὐρεθῇ πολλάκις, ὅταν θὰ μετάρχη τῆς κοινωνίας, εἰς ἀντίθεσιν πρὸς πλείστας ἐν αὐτῇ ἀρχούσας τάσεις. Συχνάκις δὲν θὰ διαπνέωσι τοὺς κύκλους, εἰς οὓς θὰ ἀνήκῃ, τὰ ἰδεώδη, αἵτινα τὸ σχολεῖον ἐκαλλιέργησεν ἐν αὐτῷ. Ἄλλὰ κατὰ τίνα ἄλλον τρόπον εἶναι δυνατὸν νὰ ὑψωθῇ ἡ κοινωνία εἰς ἀνώτερα ἐπίπεδα, νὰ τείνῃ εἰς ἐπιδίωξιν ὑψηλοτέρων σκοπῶν, παρὰ αὐξανομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων, αἵτινα δὲν ὑποκύπτουσι τυφλῶς εἰς ἀντικοινωνικὰς καὶ ἀνηθικούς ροπὰς, ἀρχούσας παρὰ τοῖς πολλοῖς;

Ἐπὲρ πᾶσαν δὲ ἄλλην περίοδον ἡ Παιδαγωγικὴ εὐρίσκεται σήμερον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀντιστρατευθῇ διὰ τῆς προσηκούσης ἀγωγῆς τῶν νέων κατὰ τοιούτων τάσεων, παρατηρουμένων ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνίᾳ καὶ ὀφειλομένων εἰς τὰς ἐκ τοῦ πολέμου καταστροφάς.

Ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἄρχουσα σήμερον ὑλιστικὴ ἀντίληψις τῆς ζωῆς, ἡ γενικὴ τροπὴ τῆς διανοίας τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὴν ἰδέαν τοῦ πορισμοῦ ὑλικοῦ κέρδους, ἣτις τείνει νὰ μεταβάλῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς κτῆνος, ἐπιβάλλει μείζονα προσπάθειαν ἢ πρότερον πρὸς καλλιέργειαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν νέων τῶν ὑψηλοτέρων ἰδανικῶν.

Ὡσαύτως ἡ προϋοῦσα χαλάρωσις τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἡ ἀπειλουμένη ἐκμηδένισις τῆς οἰκογενείας ὡς κοινωνικοῦ θεσμοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ παραγοντος, προβάλλει εἰς τὸ σχολεῖον μείζονας ἀπαιτήσεις ἢ πρότερον τὸ μὲν πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῶν τάσεων τούτων διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἰδέας τῆς οἰκογενείας ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν παιδῶν καὶ μόρφωσιν νέων καὶ νεανίδων ἱκανῶν, ὅπως διατηρήσωσιν οἰκογένειαν, τὸ δὲ πρὸς ἀναπλήρωσιν κατὰ τὸ δυνατὸν δι' ἐντονωτέρας ἐργασίας τοῦ σχολείου τῶν εὐεργετικῶν ἐπιδράσεων, ἃς ἀσκεῖ ὁ οἶκος καὶ ἃς ἡ ἀπονοῦσα σήμερον οἰκογένεια ἀδυνατεῖ νὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τὸν παῖδα.

Περαιτέρω αἱ εὐχερῶς καὶ εὐρέως διαδιδόμεναι σήμερον ἀνατρεπτικαὶ

ροπαὶ τῆς ιδέας τοῦ ἔθνισμοῦ προβάλλουσιν εἰς τὴν ἀγωγὴν ἐπιτακτικὰς ἀπαιτήσεις, ὅπως παρὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ιδέας τῆς ἀνθρωπίνης ἀδελφώσεως, παρὰ τὴν ἀνάπτυξιν εὐρείας κοινωνικῆς συνειδήσεως, ἐπιζητῆ τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν παιδῶν ἐντονωτέραν καλλιέργειαν τῶν πατριωτικῶν συναισθημάτων, τὴν τόνωσιν τῆς ιδέας τῆς πατρίδος, τῆς πίστεως πρὸς τὴν ιδέαν τοῦ Ἔθνους, οὐχὶ ὡς παράγοντος κατακτητικοῦ, ἀπειλοῦντος ἄλλους λαούς, ἀλλ' ὡς ἐκπολιτιστικοῦ ὄργανισμοῦ, τείνοντος εἰς τὴν κοινὴν εὐήμεριαν καὶ πρόοδον δι' ἁρμονικῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων.

Παρόμοιαι ἀπαιτήσεις, ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτίων προερχόμεναι, προβάλλονται καὶ διὰ τὴν τόνωσιν τῶν θρησκευτικῶν συναισθημάτων.

Αἱ ιδέαι δὲ αὗται δὲν περιορίσθησαν ἐπὶ μόνου τοῦ θεωρητικοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἤρξαντο ἤδη εἰσαγόμεναι εἰς τὴν προᾶξιν τῆς ἀγωγῆς. Ἦρξαντο πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου νὰ ἀνοίγωσι τὰς θύρας τοῦ σχολείου καὶ νὰ ἐγείρωσιν ἐν αὐτῷ ἀληθῆ ἐπανάστασιν, εὐρισκομένην σήμερον ἐν τῇ ἀκμῇ της. Οὕτω δὲ πυρετώδης ἀληθῶς κίνησις παρατηρεῖται σήμερον πρὸς διαμόρφωσιν τῆς παιδείας ἐπὶ νέων βάσεων. Καὶ εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι αἱ νέαι ιδέαι εὗρον γονιμώτερον ἔδαφος εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔθνη, αἵτινα ἐξῆλθον ἐκ τοῦ τελευταίου πολέμου περισσότερον συντετριμμένα, ἢ ὑπέστησαν ἐσωτερικὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ἀνατροπὰς. Ἐκ τῶν γενομένων ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξαίρω τὰς ἐν Γερμανίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ρωσίᾳ.

Καὶ δὲν περιορίζεται ἡ κίνησις εἰς μόναι τὰ μέτρα πρὸς ὀρθὴν ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν σχολείων, ἀλλ' ἤρξαντο τιθέμενα εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ἄλλα μέσα, δι' ὧν ὡσαύτως ἀποσκοπεῖται ὀρθὴ διάπλασις τῆς νέας γενεᾶς καὶ προπαρασκευὴ αὐτῆς διὰ τὸν σημερινὸν βίον.

Κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμήν μόνη ἡ ἀπλῆ μνεῖα τινῶν ἐκ τῶν μέτρων τούτων εἶναι δυνατὴ:

Ἐν πρώτοις ἡ μέριμνα περὶ τῶν παιδῶν ἄρχεται πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν καὶ μέγιστα προσπάθειαι καταβάλλονται πρὸς ἀποτροπὴν τῆς γεν-

νήσεως παιδῶν κληρονομικῶς βεβαρυνμένων. Πρὸς τοῦτο δὲ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης τῆς εὐγονίας ἤρξαντο πολλαχοῦ περιβαλλόμενα μορφὴν ἐπισήμων νομοθετημάτων.

Τεραστία φροντὶς περὶ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, χάριν τῆς ὁποίας τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν σοσιήματα μέτρων ὑγιεινῶν, διαιτητικῶν, παιδαγωγικῶν.

Σύντομος μέριμνα περὶ τῆς ὑγείας, σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀγωγῆς τῶν παιδῶν κατὰ τὴν προσχολικὴν περίοδον.

Ἐφαρμογὴ ποικίλων συστημάτων πρὸς συμπληρωτικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀποφοίτων τοῦ σχολείου, ὧν ἓν εἶναι ὁ θεσμὸς τῶν λαϊκῶν πανεπιστημίων.

Ἀναφέρω προσέτι τὴν νεωτάτην κίνησιν πρὸς ἐπιστημονικὸν ἔλεγχον τῆς ἐπαγγελματικῆς δεξιότητος τῶν ἀποφοίτων τοῦ σχολείου καὶ τοποθέτησιν ἐκάστου ἐν τῇ προσηκούσῃ θέσει. Τῆς κινήσεως ταύτης ἀπότοκος εἶναι ὁ θεσμὸς τῶν κέντρων πρὸς ὑπόδειξιν ἐπαγγέλματος, ἅτινα ἤρξαντο ἤδη πολλαχοῦ λειτουργοῦντα καὶ τείνουσι νὰ προσλάβωσι σημασίαν, μὴ ὑπολειπομένην ἐκείνης, ἣν ἔχει ὁ θεσμὸς τῶν σχολείων.

Ἀναφέρω τέλος τὴν κίνησιν πρὸς ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὸ δίκτυον τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, ὅπερ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθίσταται πυκνότερον καὶ τελειότερον.

Δυστυχῶς τῆς τεραστίας ταύτης κινήσεως παραμένει ἀσυγκίνητος θεατῆς ἡ Ἑλλάς. Τὰ μὲν κέντρα ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς ἐρεῦνης εἶναι παρ' ἡμῖν ἐλάχιστα, ἐργάζονται μὲ γλίσχρο μέσα καὶ παλαιούσι κατὰ μυρίων δυσχερειῶν, τὸ δ' ἐν ἰσχύϊ παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ἥκιστα ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις.

Φιλότιμοι προσπάθειαι, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καταβληθεῖσαι πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἡμῶν πραγμάτων, ἐνανάγησαν διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον. Ἡ δὲ σημερινὴ κοινωνικὴ πρόνοια περὶ τοῦ Ἑλληνόπαιδος καὶ ἡ σημερινὴ ὄψις τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτοῦ εἶναι ἥκιστα ἐνθαρρυντικαὶ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἡμετέρας φυλῆς. Ρίπτων τις βλέμμα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν, παρατηρεῖ ὀργάνωσιν σχολείων πεπαλαιωμένην καὶ

μονομερῆ, προκαλοῦσαν πλὴν ἄλλων κακῶν καὶ τὴν παρ' ἡμῶν διαρκῶς ἐπιτεινομένην ἄνισον ἐπαγγελματικὴν κατανομήν, παρατηρεῖ περαιτέρω ὑποχρεωτικὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν ἀνεπαρκῆ πρὸς μόρφωσιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ ταύτην κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ χάριτος, διδακτήρια οἰκτρά, ἐποπτικά μέσα πενιχρότατα, προγράμματα καὶ μεθόδους ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας ἀντίθετα πρὸς τὰς σημερινὰς ἐπιστημονικὰς καὶ κοινωνικὰς τάσεις, συστήματα μορφώσεως διδασκάλων, ἰδίᾳ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, πολύμορφα καὶ ἀτελέστατα, θεσμοὺς διευθύνσεως σχολείων ἀπηρχαιωμένους, ἀποκέντρωσιν ἐν τῇ διοικήσει τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὑπάρχουσιν μόνον ἐπὶ τοῦ χάριτος, ἐνῶ πράγματι ἄρχει καταθλιπτικώτατον συγκεντρωτικὸν σύστημα, ἀποπνίγον πᾶσαν προὐχὴν αὐτοβουλίας ἀπὸ τῶν διδασκόντων καὶ ἀποκλείον πᾶσαν ἰδέαν ἀρμονικῆς συμμετοχῆς τοῦ οἴκου καὶ τῶν ἄλλων παιδαγωγικῶν παραγόντων εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς.

Θὰ ἔχωμεν δὲ πληρεστέραν τὴν εἰκόνα, ἐὰν εἰς ταῦτα προσθέσωμεν τὴν πλήρη ἐγκατάλειψιν τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, ἀπὸ ὑγιεινῆς ἰδίᾳ ἀπόψεως, τὴν ἔλλειψιν πάσης μερίμνης περὶ τῶν προώρως ἀπερχομένων τοῦ σχολείου, τὴν ἐμβρυνώδη κατάστασιν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Εἰς ἐπίμετρον δέ, ἤρχισαν ἐσχάτως καλλιεργούμεναι εἰς ὠρισμένους κύκλους διδασκάλων καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ κέντρα, τὰ προπαρασκευάζοντα τοιούτους, τουτέστιν εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ τινὰ Διδασκαλεῖα, ἰδέαι ἀνατρεπτικαὶ τῶν θεμελιωδῶν βάσεων, ἐφ' ὧν αἱ κοινωνίαι στηρίζονται καὶ τῶν ἰδανικῶν, δι' ὧν τὰ ἔθνη μεγαλοουργοῦσι, χωρὶς νὰ λαμβάνωνται τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ κακοῦ. Ἀλλοίμονον δέ, ἂν αἱ ἰδέαι αὗται ἤθελον ἀρχίσῃ νὰ διοχετεύωνται διὰ τοῦ σχολείου εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν παιδῶν.

Ἄλλ' ἄς διακόψω τὴν ἀφήγησιν λυπηρῶν.

Τοῦτο μόνον θέλω ἀκόμη νὰ προσθέσω :

Εἶναι καιρὸς νὰ στραφῇ παρ' ἡμῶν ἡ γενικὴ προσοχὴ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀνάγκη νὰ ἐξέλθῃ τοῦτο τῶν σιενῶν ὀρίων τοῦ ἐπαγγελματικοῦ διαφέροντος καὶ νὰ ἀποτελέσῃ θέμα τῆς γενικῆς μερίμνης. Ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη κατὰστασις, ὁ ὅλος βίος λαοῦ τινος διαγιγνώσκεται πολὺ βαρύτερον ἐκ τῶν παιδαγωγικῶν

κατευθύνσεων αὐτοῦ, παρὰ ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ ἀρχουσῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν.

Ἡ δὲ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἐπιτελέσῃ ἔργον ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας, ἐὰν καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἀναλάβῃ πρωτοβουλίαν καὶ εἰσφέρει τὰ φῶτα αὐτῆς πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως, πρὸς εἰσαγωγὴν συστήματος ἐκπαιδευτικοῦ, ἐξυπηρετοῦντος τὰς ἀνάγκας τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωρίας ἡμῶν.

Ἐν τῷ ἔργῳ δ' αὐτῆς τούτῳ, θὰ θεωρήσω τὸν ἑαυτόν μου εὐτυχῆ, ἐὰν θὰ δυνηθῶ γὰρ συνεργασθῶ καὶ ἐγὼ διὰ τῶν ἀσθενῶν μου δυνάμεων.